

«És com saber informàtica»: les ideologies lingüístiques legitimadores del català i l'estonià en l'era de la globalització

“It's like knowing computer science”: legitimating language ideologies of Catalan and Estonian in the era of globalization

Josep SOLER CARBONELL
Universitat de Tartu
Universitat de Tallinn

Data de recepció: 15 de maig de 2012
Data d'acceptació: 30 de juliol de 2012

RESUM

Aquest article examina les ideologies lingüístiques mitjançant les quals es vehicula el valor del català i l'estonià en l'era de la globalització. Aportant dades recollides a través d'entrevistes en profunditat i grups de discussió a Barcelona i a Tallinn, analitzarem com, en el món contemporani, la visió de les llengües com a béns amb un valor instrumental més que no pas identitari pren força entre els qui parlen aquestes *llengües mitjanes* com a L2 en els contextos descrits. En paral·lel a les opinions d'aquests parlants, també observarem com catalanoparlants i estonianoparlants d'origen atorguen valor i legitimitat a les seves L1 respectivament. L'article es conclou amb unes reflexions de l'autor al voltant del poder d'atracció de nous parlants per part de les llengües mitjanes comparades en el marc de l'estudi.

PARAULES CLAU: ideologies lingüístiques, globalització, català, estonià, llengües mitjanes.

ABSTRACT

This article examines the linguistic ideologies that enable value to be attached to Catalan and Estonian in the globalization era. Here, ethnographically collected data (in-depth interviews and focus group discussions) in Barcelona and Tallinn serve as a base for the analysis of the manner in which the perception of languages as marketable goods with instrumental rather than identity-based value is gaining ground among the L2 speakers of these *medium-sized* languages in the places described. In addition to the opinions of these speakers, the study examines the ideological constructs by means of which L1 Catalan and Estonian speakers attach value to their respective first languages. Finally, the article concludes with a number of reflections on the power of these two medium-sized languages to attract new speakers in the global era.

KEY WORDS: language ideologies, globalization, Catalan, Estonian, medium-sized languages.

CORRESPONDÈNCIA: Josep Soler Carbonell. Universitat de Tartu. Jakobi 2. 50090 Tartu, Estònia. Tel.: 003 727 376 543, 003 727 375 224. A/I: www.fl.ut.ee. A/e: soler@ut.ee - Universitat de Tallinn. Narva mnt 25. 10120 Tallinn, Estònia. Tel.: 003 726 199 563, 003 726 409 116. A/I: www.tlu.ee/komm. A/e: soler@tlu.ee.

1. INTRODUCCIÓ

Els canvis que s'han produït en els darrers decennis, especialment els més relacionats amb els àmbits polític, econòmic i tecnològic, han conduït les civilitzacions occidentals al que genèricament s'ha convingut a anomenar l'era de la globalització. Algunes de les característiques d'aquest complex moment present (menor control dels estats enfront les unions supraestats i els mercats econòmics i financers, elevat flux de la informació, especialment en l'àmbit virtual, canvis en els processos migratoris tradicionals, etc.) han de tenir necessàriament un impacte sobre els ecosistemes lingüístics arreu del planeta (Bastardas, 2007). Des del món acadèmic, hi ha hagut ja diverses aproximacions de sociolingüistes i politòlegs mirant de donar compte des d'un punt de vista teòric d'aquesta qüestió i de com es pot estar gestant un *sistema mundial de llengües*. Les propostes de Calvet (1999) i Swaan (2001) són probablement d'entre les més conegudes en aquest sentit (vegeu Vila, Bretxa i Comajoan, 2012: 36-37 per a una exposició breument detallada dels diversos debats generats des del món acadèmic a l'entorn de la globalització i les llengües). Ambdós autors exposen un sistema d'organització lingüístic mundial força semblant, basat en una metàfora galàctica a partir de la qual hi hauria una llengua, l'anglès, que ocuparia una posició *hipercentral*. Al seu voltant gravitaria un conjunt de llengües amb nombres elevats de parlants, amb una posició *supercentral*, i ja més allunyades del centre hi trobaríem les llengües amb menys representació pel que fa a nombre de parlants, autèntiques constel·lacions amb milers de llengües *perifèriques*. Descriptivament, el model té un cert atractiu, però també és innegable que en els nivells més allunyats del *centre* esdevé més ambigu i confús.

Davant la complexitat de la casuística de la tipologia del contacte entre llengües, des de la universitat catalana i, concretament, per part dels investigadors del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona, s'ha engendrat el terme *llengües mitjanes* o *comunitats lingüístiques mitjanes*¹ per referir-se a les comunitats amb un nombre de parlants d'entre mig milió i vint-i-cinc milions,² situades geogràficament al continent europeu. La lògica darrere aquesta etiqueta té a veure amb el fet de reconèixer que aquestes comunitats lingüístiques, com ara la catalana, la danesa, la txeca o l'estoniana, comparteixen una sèrie de reptes i oportunitats comuns en l'era de la globalització. Tots els membres d'aquestes comunitats han de trobar un cert equilibri entre la necessitat de poliglòtitzar-se per tal de mantenir una posició competitiva en tots els nivells i la capacitat de seguir trobant certs espais i àmbits d'ús

1. <http://www.ub.edu/cusc/llenguesmitjanes>, consulta: 7 maig 2012.

2. Aquest rang tan gran pel que fa a nombre de parlants pot donar la sensació que l'etiqueta de *llengua mitjana* no estigui gaire ben definida i que operativament sigui estranya. Això no obstant, la majoria de les llengües que tenim en ment en relació amb les que entrarien en aquest grup tenen al voltant d'uns deu milions de parlants, algunes més (el grec o l'hongarès, per exemple), d'altres menys (com ara el danès, el finès o el lituà). Oferim aquests límits proposats per mirar d'encabar en aquesta etiqueta el neerlandès per la part alta (amb 21,7 milions de parlants) i l'eusquera per la part baixa (658.960 parlants) (dades pel que fa al nombre de parlants extretes de la darrera versió de l'*Ethnologue*, Lewis, 2009).

prestigiosos per a les seves llengües, les quals, en la majoria dels casos, seguiran essent eines essencials per a la integració a les seves societats i per a la creació d'identitats grupals. Alhora, tot això ho hauran de gestionar en un context d'elevats nivells d'interconnexió informàtica i tecnològica a gran escala.

A més a més, una altra motivació, en el cas català, darrere l'etiqueta de *comunitats lingüístiques mitjanes*, és la de bastir un discurs des del món acadèmic i pels científics de la llengua que ens allunyi clarament del sovint estigmatitzat concepte de *llengua minoritària*. D'acord amb Bastardas (2009: 130), «No som cap comunitat lingüística-ment “minoritària” i la integració en altres estructures estatals, si així ho vol la població, no ens hi hauria de convertir». Però com el mateix autor de seguida afegeix, això darrer no vol pas dir que, d'una manera certament naïf, haguem de passar a autocatégoritzar-nos i autorepresentar-nos com qualsevol comunitat lingüística europea sobirana amb el seu estat propi, deixant de banda els problemes que pugui tenir el català i el fet que demogràficament en els darrers anys pugui haver-se vist sobrepassat en nombre de parlants d'altres llengües en el seu territori autòcton. Ara bé, sí que sembla plausible que el fet de passar d'un marc de referència hispanocèntric a un d'uropeu pot ajudar a fer créixer o mantenir un nivell d'autoestima en el grup de parlants; veure's en igualtat de dignitat com poden tenir els parlants d'altres llengües d'un pes demolingüístic semblant o fins i tot menor però amb un estat al darrere ha de ser més positiu que no pas veure's com una comunitat minoritària en un estat poc favorable als seus interessos. També certes accions de política i planificació lingüística semblarien indicar que la voluntat governamental és (o era) també d'anar en aquesta direcció, la de reposicionar el marc de referència hispanocèntric reconduint-lo cap a l'uropeu: les exposicions «El català, llengua d'Europa» (Brussel·les, abril de 2006) i «El català, llengua de 10 milions d'uropeus» (París, febrer de 2010) en serien clars exemples.

Quins efectes podem observar, doncs, en aquest tipus de llengües generats pel moment present de la globalització? Es va cap a una progressiva desaparició en massa i una pèrdua generalitzada d'aquests codis amb un pes demogràfic més reduït a favor de les grans llengües mundials? O bé s'intueix una reorganització favorable per als casos de llengües mitjanes? Podem observar una revaloració d'aquest tipus de llengües en determinats contextos rellevants en la vida diària dels seus parlants (tant si són parlants de L1 com de L2 o L3)? Totes aquestes són preguntes òbviament de massa abast com per poder-les contestar en els límits d'aquest article. Això no obstant, sí que pretenem, a partir de dades recollides etnogràficament i per mitjà d'entrevistes, proposar una anàlisi possible del cas català, oferint com a element de comparació i contrast el cas de l'estonià. Abans d'entrar en detall i passar a presentar les dades, oferirem primer una exposició breu d'alguns conceptes teòrics que, segons nosaltres, ens poden ajudar a il·luminar el nostre objecte d'estudi: les *ideologies lingüístiques* i la *nova economia* en la *modernitat tardana* (de l'anglès *late modernity*). Vistos els conceptes, exposarem les dades, les quals seran discutides en la secció posterior. Finalment, conclourem l'article amb unes breus remarques al voltant de la capacitat d'atracció de nous parlants per part de les *llengües mitjanes* estudiades aquí.

2. MARC TEÒRIC

Analitzar els diversos canvis ocorreguts en les societats contemporànies des de la perspectiva de les ideologies lingüístiques, enteses com a representacions sobre la llengua o el llenguatge (implícites o explícites) que construeixen la intersecció entre llengua i éssers humans en l'arena social (Woolard, 1998), ens pot ajudar a il·luminar quin paper exerceix cada llengua en l'entramat ecolingüístic d'aquestes societats, observant com es vehicula el valor de cada llengua en un determinat context social. El fet de fixar-nos en les ideologies lingüístiques pot ser útil com a exercici per mirar d'establir un pont fructífer de diàleg entre els nivells *macro* i *micro* (Kroskrity, 2000) en tant que són una via d'accés i anàlisi de l'estructura contextual sociològica i, alhora, en són un component (re)creador bàsic i essencial.

La *modernitat tardana* (*late modernity*) o *modernitat líquida* (*liquid modernity*) són conceptes manllevats de la sociologia. Autors com ara Bauman (2000), Beck (1992), Castells (2003) o Giddens (1991), entre d'altres, han teoritzat sobre la complexificació de les societats contemporànies occidentals, caracteritzades per sistemes capitalistes globals, un progressiu augment de la privatització dels serveis i de l'estat del benestar, i un elevat flux d'informació per vies de sistemes d'alta tecnologia. Castells (2003), en aquest sentit, parla de l'entrada en una nova era, la de l'*informacionalisme* o societat de la informació. La creació, difusió i gestió del coneixement són elements cabdals en aquestes societats, els quals es troben estretament vinculats amb les activitats econòmiques, polítiques i culturals.

En aquest context, com diem, les idees que sostenim sobre les llengües poden haver canviat o poden veure's en procés de transformació. Una de les autores que ha contribuït amb aportacions més interessants per donar compte d'aquests canvis és Monica Heller. La seva mateixa trajectòria com a investigadora l'ha dut a observar de primera mà el procés de mutació mitjançant el qual la llengua ha passat de ser essencialment un tret de marca identitària a ser un recurs econòmic més, una matèria primera comercialitzable amb valor propi (*marketable commodity*) (Heller, 2003: 474), cosa que, com veurem, pot tenir un impacte especial en els casos de llengües mitjanes estudiats aquí.

Els canvis en els sistemes econòmics i de producció es troben segurament al darrere d'aquesta transformació, amb el pas de la *vella* a una *nova economia* (Heller, 2003). Si fins al segon terç o tercer quart del segle passat, la indústria pesada i d'extracció de recursos naturals (sectors primari i secundari) i la manufacturació de productes i béns materials tenia un paper destacat en les economies de les societats occidentals, en les darreres tres o quatre dècades aquest model s'ha vist substituït per un altre en el qual el sector serveis (terciari) ha anat guanyant progressivament un pes específic important. En aquest model, la importància de «la paraula» i per tant, de la llengua, ha crescut de manera igualment exponencial. Els estudis sociolingüístics fets en contextos com ara *call centers* (serveis telefònics d'atenció al client) (Cameron, 2000; Hultgren i Cameron, 2010a i 2010b) posen de manifest justament això, el poder creixent de la paraula i la comunicació oral en l'economia del segle XXI. També el sector

turístic ofereix un excel·lent aparador per poder observar aquest mateix aspecte, sector en què les manifestacions *culturals* i les llengües *autòctones* i *autèntiques* aporten valor afegit a l'experiència dels viatgers (Heller, 2003; Pujolar, 2006).

En aquest context, les minories lingüístiques o els grups lingüístics històricament minoritzats, els quals han tendit a atorgar valor i legitimitat a les seves llengües per mitjà del constructe ideològic de l'autenticitat³ (Woolard, 2008), poden notar una certa tensió en el moment actual en tant que aquest deslligament progressiu del valor identitari de les llengües a favor d'un valor més instrumental o pragmàtic podria redefinir i modificar les ideologies que normalment han vehiculat el seu valor i les han legitimat als ulls dels seus parlants. Alhora, també és possible que justament aquest canvi ideològic jugui a favor seu i les reposicioni en els seus contextos ecolingüístics particulars com a llengües útils per a funcions i usos específics rellevants en la vida diària de les persones en aquests entorns, com ara en el món laboral, com més endavant veurem reflectit en les nostres dades. Tant el cas català com l'estonià semblen apuntar en la direcció que és en el món laboral on es pot valorar més la capacitat de poder parlar aquestes llengües per part de neoparlants tant de l'una com de l'altra, almenys pel que fa a la percepció declarada pels informants que vam poder entrevistar. És clar que convindrà matisar aquests resultats amb l'advertència principal que la validesa de les dades que presentarem i la seva representativitat està clarament circumscrita al cercle d'informants que van accedir a ser entrevistats per a aquest estudi. Això no obstant, farem un esforç alhora per relacionar els nostres resultats amb altres recerques de més abast i de major representativitat per trobar-hi punts en comú i, per tant, reforçar d'aquesta manera les tesis que aquí plantejarem.

3. PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI. OBJECTIUS, METODOLOGIA I ABAST

Comparar Catalunya i Estònia, sigui des del punt de vista que sigui, ja es veu que no és un exercici gaire habitual. De fet, les comparacions no solen ser gaire abundants en ciències socials, atès que la multitud de variables que poden exercir qualsevol tipus d'influència en cada context és tan gran que pot ser relativament fàcil trobar peròs en l'activitat científica i els resultats de qui s'atreveix a tirar endavant aquesta mena d'estudis. Això no obstant, també la comparació és una eina heurística important i, malgrat els riscos que comporti, és una via digna de ser explorada per al benefici científic i per a la il·luminació de cada cas comparat en particular.

Des del punt de vista de la sociolingüística i de la política i la planificació lingüístiques, Catalunya i Estònia han estat estudiades comparativament en només uns quants

3. «La ideologia de l'Autenticitat situa el valor de les llengües en la seva relació amb una comunitat en particular. Allò autèntic és vist com l'expressió genuïna d'una comunitat, i per tant, les varietats lingüístiques a les quals s'atorga valor a través d'aquest constructe ideològic han d'estar fortament arrelades en un territori social o geogràfic concret. En aquest constructe ideològic, la forma marcada és celebrada i l'accent és important» (Woolard, 2008).

articles, alguns més recents que d'altres (Branchadell, 2011; Laitin, 1992; Skerrett, 2007 i 2010; Soler-Carbonell, 2012). També han aparegut més recentment altres estudis amb un caire semblant, en què es compara sociolingüísticament un estat independent amb el d'una comunitat inserida dintre un altre estat: és el cas d'O'Rourke (2011), on compara les actituds lingüístiques de grups de joves irlandesos amb les de grups de joves gallescs en relació amb la llengua minoritària (mitjana) de cada context (vegeu també O'Rourke i Ramallo, 2011, per a un estudi semblant però en format més breu, d'article).

Dit breument, Estònia i Catalunya són comparables en el sentit que ambdós territoris van patir en el decurs del segle xx una subordinació a poders polítics totalitaris i assimilacionistes (el franquisme en el cas català, de 1939 a 1975, i el període soviètic en l'estonià, de 1940 a 1991). Durant aquest període, tots dos territoris van veure dràsticament modificat el seu paisatge demogràfic i sociolingüístic, atès l'important nombre de persones immigrades, de classe obrera, que es van anar instal·lant en les creixents perifèries urbanes de cada lloc, on s'hi havia anat creant un sector industrial potent. Actualment, els sistemes totalitaris que van subjugar la població autòctona en cada cas han estat substituïts per altres models polítics més democràtics. És d'especial interès per al cas català observar quins resultats ha produït aquest canvi de sistema de govern a Estònia, ja que aquest territori va esdevenir un estat sobirà i independent. En un context com l'actual, en què les relacions polítiques entre Catalunya i l'Estat espanyol són cada vegada més complexes i també tenses, és pertinent aquesta mirada comparada per tal d'observar quins han estat els resultats obtinguts a Estònia i quina és la situació actual en aquell país.

Volem proposar, doncs, una anàlisi fixant-nos en els efectes que pot tenir un canvi de perspectiva o d'horitzó mental com és aquest, el que Blommaert (2010) anomena *scale shift* (canvi d'escala, de mesura). Segons l'autor, *escala* és el marc de referència de la vida social revestit de poder en un moment espai-temps concret, mitjançant el qual els individus organitzen els models de comunicació normatius i les expectatives d'usos lingüístics (Blommaert, 2010: 32-36), un concepte certament relacionat amb el de *chronotope* de Bakhtin (1981). Comparant Catalunya, políticament incardinada en un altre estat, amb Estònia, políticament independent, podem observar justament els efectes que pot arribar a tenir un *canvi d'escala* i com la independència política pot tenir un paper rellevant a l'hora de redefinir els marcs de referència que cada persona o col·lectiu empra en els seus contextos socials.

Alhora que esmentem les semblances entre els dos territoris, també convé tenir ben presents les diferències que hi ha entre aquests, a banda del diferent estatus polític que ja s'ha comentat. Primerament, el nombre de població d'Estònia i el de Catalunya són molt diferents: a Estònia hi viuen aproximadament poc més d'un milió tres-cents mil habitants (amb dades d'1 de gener de 2012),⁴ mentre que a Catalunya hi ha prop d'uns set milions i mig d'habitants. En segon lloc, tipològicament les llengües en contacte a cada territori són molt diferents en el cas d'Estònia (el rus és una llengua eslava, indo-

4. Statistics Estonia, <http://stat.ee>, consulta: 11 maig 2012.

europèa, i l'estonià és fino-úgrica, uraliana) i molt més semblants en el cas de Catalunya, on tant el català com el castellà són llengües romàniques. Finalment, a Estònia els parlants d'estonià són majoritaris globalment (un 65 %), tot i que no tant a Tallinn (un 50 % aproximadament), la capital. A Catalunya, en canvi, el 56,7 % de la població declara que la seva L1 és el castellà, enfront del 35,3 % que diu que és el català (Baròmetre de la Comunicació i la Cultura, 2010).

El present estudi va ser endegat amb l'objectiu d'analitzar el discurs i les ideologies lingüístiques dels parlants en cada context en relació amb com valoraven les llengües del seu entorn sociolingüístic més immediat, com avaluaven cada context sociolingüístic respectivament. En aquest article volem fixar-nos en concret en com les *llengües mitjanes* de cada territori prenen importància i són valorades, en primer lloc per les persones que no les tenen com la seva L1, però també per les que sí les hi tenen. Concretament, doncs, ens fixarem en les ideologies lingüístiques dels neoparlants de català i d'estonià; en tots dos grups hi trobarem punts en comú, com veurem, i observarem com la renovada interpretació de les llengües en tant que aporten capital econòmic i cultural (Heller, 2003; Duchêne i Heller, 2011), en el context de la *nova economia*, hi serà molt present tant en els russòfons de Tallinn que vam entrevistar com també entre els castellanoparlants d'origen a Barcelona que van participar en aquest estudi. En canvi, veurem com els catalanoparlants d'origen i els parlants d'estonià entrevistats valoren la seva llengua pròpia, respectivament, de manera diferent: mentre que els primers sembla que s'allunyen d'un discurs basat en l'autenticitat, per als segons semblaria que encara és un discurs prevalent, tot i que s'apunta a una evolució i canvi en aquest sentit.

Com ja s'intueix a partir del que acabem de dir en el paràgraf anterior, la metodologia emprada per obtenir les dades que presentarem a continuació va ser eminentment qualitativa i basada en tècniques etnogràfiques. Tant a Tallinn com a Barcelona vam dur a terme entrevistes en profunditat i grups de discussió amb parlants de cada llengua. En total, van ser $N = 26$ els participants entrevistats a Tallinn i $N = 27$ els de Barcelona (per a una exposició més detallada dels aspectes metodològics de l'estudi, vegeu Soler-Carbonell, 2012). És per això que la representativitat de les dades que aquí presentarem s'ha de veure netament restringida a aquestes persones que van accedir a ser entrevistades en el marc de l'estudi. Això no obstant, sempre intentarem relacionar els nostres resultats amb els d'altres recerques fetes amb un abast més ampli o si més no amb les quals puguem trobar certs punts en comú, amb l'objectiu d'aportar més dades i reforçar tendències que poden observar-se en cadascun dels llocs estudiats. Val a dir que en les transcripcions que es presenten a continuació s'hi han mantingut els trets típics de l'oralitat, tal com van ser enregistrades durant les entrevistes. Per tant, s'hi poden detectar idees doblement formulades, repeticions, reiteracions, etc.

4. RESULTATS

Si ens fixem en primer lloc en el cas català i analitzem les opinions dels castellanoparlants d'origen en relació amb els beneficis que ells perceben a l'hora de saber parlar

català, els nostres entrevistats van oferir en primera instància arguments del tipus instrumental o utilitari. Carmelo,⁵ un xicot de trenta-set anys, tècnic a les oficines d'una empresa, responia així a la pregunta de si creia que era important parlar català:

EXEMPLE 1

El català és important a la feina.

CARMELO: Depende qué tipo de trabajos. Si vas a estar de cara al público y mucha gente que te llama es muy diversa, sí que tienes que saber catalán, porque si te hablan en catalán y les contestas en castellano, coño, ya rompes un poco el *feeling* o ya, ¿sabes? Entonces sí que es importante, sí. O sea, aunque luego no lo uses en el resto de la jornada ni nada. En el trabajo sí, y depende de qué tipo de trabajos, claro. Y sí es verdad que en muchas empresas, la pregunta es «Y usted, ¿habla catalán?» o «¿Nivel de catalán?».

També Noelia, una jove de vint-i-dos anys, estudiant universitària, comparava la idea de saber català amb tenir uns coneixements o una habilitat més, com ara saber informàtica. A més a més, introduïa aquesta idea fent menció a la difícil situació econòmica i de crisi com l'actual, fet que encara reforçava més l'argument del valor del català en el pla instrumental més que cap altre:

EXEMPLE 2

És com saber informàtica.

NOELIA: No sé, hay muchísima gente de Sudamérica, incluso de España o yo tengo un amigo francés que también, que se han apuntado a cursos de catalán para aprender, porque si quieres trabajar, con lo mal que está ahora para encontrar trabajo y encima, ya tienes este punto en tu contra de no saber catalán...

JSC: Siempre es un plus, ¿no?

NOELIA: Claro, es como el que sabe informática. Yo que sé, es que está bien saberlo.

Per tant, encara que potser a l'hora de la veritat no l'acabin fent servir gaire sovint, el fet és que la percepció del català com a llengua important a la feina és quelcom remarcable i que lliga plenament, com dèiem, amb la idea que les llengües, en el món contemporani, són valorades com a recursos econòmics i culturals en tant que són instrumentalment útils. Val a dir, doncs, que el context laboral és un context potent, el qual pot exercir una influència forta a l'hora d'establir determinats usos lingüístics com a vàlids o no. Un altre dels nostres informants, Felip, un xicot catalanoparlant d'origen de vint-i-vuit anys d'edat i també tècnic d'una oficina de Barcelona, comentava el següent, que creiem que ve molt a tomb amb el que estem dient sobre la importància del context laboral:

5. En tots els casos, per referir-nos als informants utilitzarem pseudònims per tal de mantenir-los en l'anonimat.

EXEMPLE 3

A la feina, tothom t'escolta.

FELIP: La situació és diferent quan a la feina, tu parles una mica malament, però ningú no riu, perquè estàs dient una cosa important i la gent t'escolta i prou. I ja ho veuen que no parles bé, però ningú no riu. O la situació de quan estàs en una classe i dius una cosa i els *hi* fa gràcia. Llavors, la situació no és la mateixa, perquè tu et sents més incòmode. A la feina, tu notes que parles malament, però la gent et presta atenció i diu *bueno*, aquest *tio* no en sap, però s'està esforçant. En canvi en una classe, amb gent jove, riuen. I clar, costa més, *de* que et surti. Llavors és quan t'entrebanques, et poses nerviós, tartamudeges, aquestes coses.

En Felip és un jove socialitzat en una àrea de la Catalunya rural però que vivia a Barcelona des de feia deu anys en el moment de l'entrevista. En el fragment anterior, parlàvem sobre si li costava parlar en castellà i si en algun moment havia notat la sensació que li hauria agradat saber-ne més. Ell, recordant alguns moments de quan estudiava el mòdul de formació professional que va cursar a Barcelona quan tenia entre divuit i vint anys, ens explicava, en relació amb el que acabem de llegir, que a vegades a alguns dels seus companys els feia gràcia el seu accent català quan li tocava llegir algun fragment de text en castellà en veu alta, per exemple. Però és interessant el contrast que proposa i que ha notat posteriorment, quan diu que «a la feina, la situació és diferent», indicant que en un context laboral la gent senzillament t'escolta, tinguis l'accent que tinguis i facis les faltes que facis. L'exemple anterior ens recorda que cada situació social té les seves pròpies normes implícites i el seu funcionament concret, però és digna de destacar la idea que en un context laboral pot arribar a ser més important allò que es diu que no pas com es diu, el contingut que la forma. Això darrer possiblement també haurà afavorit el poder d'atracció que el català pugui tenir justament en el món del treball, una llengua associada tradicionalment a feines de nivell mitjà o mitjà-alt. Altres estudis apunten cap a la mateixa direcció i indiquen com el català pot ser valorat a la feina (Pujolar *et al.*, 2010) i que amb l'edat es pot superar el sentiment de vergonya i de sentir-se ridícul a l'hora de parlar en una llengua que normalment un no parla i que s'estudia de manera artificial a l'escola, ja sigui la catalana o la castellana (Woolard, 2011).

En el cas català, és probable que un altre element que pot tenir una influència destacada a l'hora d'afavorir una possible adopció d'aquesta llengua, ja sigui com a llengua d'identificació personal o com a llengua d'ús habitual en determinats contextos, per part dels qui no la tenen com a L1, és el fet que determinats trets «autèntics» de la llengua —en el sentit que indiquen que el parlant d'aquella llengua n'és nadiu— haurien perdut importància. Dit d'una altra manera, la possibilitat de «tenir un accent» en català hauria augmentat com a conseqüència del fet que en determinats contextos sigui més usada com a L2 que no pas com a L1. Entre els nostres informants, Carme, una noia de vint-i-nou anys bilingüe familiar i estudiant de doctorat, semblaria haver detectat aquest canvi al llarg de la seva experiència vital.

EXEMPLE 4

Parlar català amb accent.

CARME: Crec que hi ha molts, hi ha diferents... Hi ha molts castellanoparlants que els *hi* fa vergonya parlar català malament, perquè fins ara, ara ja no passa tant, però fins ara molts catalans tenien la sensació que si tu no parlaves bé el català o si parlaves amb accent castellà no podies parlar català, la gent també canviava la llengua automàticament. I llavors també a molts castellanoparlants els *hi* feia, estaven com estigmatitzats per la immigració, i això, almenys a Barcelona, jo ho he vist bastant, no? Amics meus, fills d'andalusos que quan parlaven català parlaven amb accent, i se'ls estigmatitzava com a castellans. I llavors els *hi* feia com vergonya perquè era com mal vist, se'ls *hi* veia l'origen i llavors no eren catalans de bo, eren de segona. Llavors, en la meua època això ha passat, i ara ja no passa tant. Ara hi ha una barreja tan gran que ser fill d'andalús ja no és res. Ara està estigmatitzat ser fill de marroquí o de... per tant, ja no és un fet que..., tenir accent andalús quan parles català ja no es veu tan..., tan malament. Sí que he notat un canvi en això.

De fet, si mirem les xifres pel que fa al nombre de parlants de català i de castellà a Catalunya i veiem que prop del 55 % declara haver parlat en primer lloc castellà a casa, mentre que el 35 % diu haver estat el català la primera llengua apresada en aquest context, podem entendre que la difusió de trets «no nadius» de la llengua hagi augmentat de manera important els darrers anys, sobretot si combinem aquestes xifres amb les que indiquen que un 77,5 % del total de la població declara saber parlar la llengua i un 96,4 % dels nascuts a Catalunya declaren també tenir aquesta competència. La disminució de la importància, en determinats contextos, de demostrar una acurada ortologia en català haurà ajudat segurament a «obrir» la llengua i a fer-la més exogrupal, ampliant les possibilitats perquè tothom, sigui quina sigui la seva L1, la pugui emprar. Aquesta és una tendència que determinats estudis ja han anat apuntant recentment (vegeu Pujolar *et al.*, 2010, i Woolard, 2011, per exemple). En aquest sentit i potser portant l'argument a l'extrem, un altre dels nostres informants, Francesc, de trenta-dos anys i estudiant de doctorat, considerava «perfecte» que hi hagi persones a Catalunya que se sentin plenament catalanes però que no parlin català habitualment:

EXEMPLE 5

Val la pena sentir-se català, a part de la llengua.

FRANCESC: Perfecte. Em sembla perfecte. Em sembla el millor que es pot fer. Una de les millors coses que es poden fer per aquest país. Home, perquè no podem limitar, hi ha aspectes socials, polítics, econòmics i culturals a la vegada tan importants o més que la llengua. A mi m'agrada trobar-me gent que se sent català i parla castellà. Perquè interpreto que se sent català per una altra cosa, no? Una altra cosa que ell valora com a positiva. Val la pena sentir-se o ser català, a part de la llengua.

Per contra, si ens fixem en el cas estonià, entre les opinions que vam recollir de part dels informants a qui vam poder entrevistar, s'hi destaca el valor de la llengua vehiculada a través de la ideologia de l'autenticitat (Woolard, 2008). Així, els parlants d'estonià com a L1 expressaven un fort vincle amb la seva llengua pel que representa per a ells com a indexador de la seva identitat grupal. En l'exemple següent, Agnes, de trenta-sis anys i cap d'una oficina a Tallinn, ens explicava quins són els elements que li agraden de la seva llengua en els termes següents:

EXEMPLE 6

L'autenticitat de l'estonià.

AGNES: Ütleme niimoodi, et me identifitseerime selle keelega, et see on meie nagu, osa identiteedist, ja mida rohkem, nagu on pärit maailmas ringi, eks ole. Oma väike keel, ja oma selle identiteed, see on natukene teistsugune, kui need suurem Euroopa või maailma identiteed. [...] Ikkagi see identiteediks küsimus, eks ole. Et tänapäevast maailmas on nii palju seda, kuidas öelda siis pealiskaudsed ükskõiksust, on ju? [...] Et see väikese oma see keel, oma kultuur, oma see ühiskond on kuidagi edukas, et see ei ole nii anonüümne.

AGNES: Diguem que ens hi identifiquem, amb aquesta llengua, que és com nostra, és part de la nostra identitat. I a més a més, és com que és original en el món, oi? La nostra petita llengua, la nostra identitat, és diferent de la resta de grans llengües europees o del món. [...] És això, és una qüestió d'identitat, oi? Que en el nostre món, avui en dia... que hi ha tanta indiferència, no? [...] Que la nostra petita llengua, la nostra cultura, la nostra societat és una, és com, que no és anònima.

D'acord amb la ideologia de l'autenticitat, un element important en les llengües el valor de les quals es vehicula a través d'aquest constructe ideològic és la seva qualitat fònica. En el grup de discussió amb parlants d'estonià com a L1 també vam parlar de quins eren els elements que més els agradaven de l'estonià, i les opinions aportades en resposta a aquesta qüestió no ofereixen cap dubte a l'hora d'afirmar que la qualitat sonora de la llengua estoniana és apreciada pels seus parlants. Fixem-nos en l'exemple:

EXEMPLE 7

L'estonià sona bé.

JSC: Okay. Mis Sulle meeldib, mis Teile meeldib eesti keeles?

INA: Jääär.

ANETE: Ilus kõla.

JSC: Ilus kõla.

HELE: Jüriöö ülestõus.

[...]

JSC: Mis Teile annab nagu erilist...

RAUNO: Isamaa.

JSC: Molt bé. I què és el que us agrada de l'estonià?

INA: Jääär.

ANETE: Que sona bé.

JSC: Sona bé, oi?

HELE: Jüriöö ülestõus.

[...]

JSC: Què noteu que us aporta, com a valor afegit?

RAUNO: La mare pàtria.

Les paraules que pronuncien Ina i Hele són paraules amb sons típicament estonians, aquestes vocals llargues amb dièresis, sons que no pas per casualitat són absents en rus i, per tant, indexen clarament allò que és estonià. Rauno culminaria el fragment tal com veiem, afirmant que l'element extra o el valor afegit que nota amb la seva llengua és «la mare pàtria», és a dir, hi ha un vincle llengua-nació clar en la seva afirmació, cosa que també lliga directament amb el constructe ideològic de l'autenticitat (Woolard, 2008). Així, i també d'acord amb aquest tipus d'ideologia, l'accent és un element clarament important i rellevant per als parlants d'estonià. Korts (2009), en un estudi en què analitzava com valoraven les relacions interètniques un grup d'estudiants de secundària de Tallinn i, concretament, què apreciaven dels seus companys de classe russòfons (en cas que en tinguessin), trobava que «as pupil essays show, their ethnic Estonian class mates also tend to highly value their loss of characteristic features dubbed as “Russian”, *including accent* and certain behavioral features» (Korts, 2009: 133; la cursiva és nostra). En aquesta mateixa línia també anaven algunes de les afirmacions extretes del grup de discussió amb parlants d'estonià, tal com podem observar en el fragment següent:

EXEMPLE 8

L'estonià, amenaçat pels qui el parlen malament.

JSC: Kas Te arvate, et eesti keel on ohustatud?

INA, INES, HELE: Jah kindlasti on.

JSC: Ja põhjused?

RAUNO: Inglis keel.

PEETER: Nii palju väljendeid ja asju tuleb sealt.

HELE: Ja ikkagi vene keel ka. Mina arvan, et need väga paljud venelased kes, eriti ei taha eesti keelt õppida, aga isegi kasutavad, kasutavad valesti mõningaid sõnu ja ta hakkab nagu rikuma. Nad ei räägi ei hästi, lapsed ei räägi hästi, nad hakkavad moonutama seda eesti keelt. Ja pärast tuleb mingi surimuri. Ja eestlased, mis seal salata, ise ka ei viitsi raamatuid enam lugeda.

INES: Mul on üks töökaaslane, kellel naine on venelane, kodus räägib vene keelt. Ja nüüd see töökaaslane kes on eestlane, räägib ka valesti.

HELE: Jah, et me noh et ise ka mandume ja meid on nii vähe ja kui sellised...

JSC: Creieu que l'estonià es troba amenaçat?

INA, INES, HELE: I tant que sí!

JSC: I per quines raons?

RAUNO: Per l'anglès.

PEETER: Hi ha tantes expressions que arriben a través d'aquesta llengua.

HELE: I també pel rus. Crec que hi ha tants russos que no volen estudiar estonià, però l'utilitzen de tota manera, el fan servir amb errors en algunes paraules, i el comencen a fer malbé. No parlen bé, comencen a deformar l'estonià, i això comença a ser una preocupació important. I també els estonians, per què negar-ho, ells mateixos ja no volen ni llegir.

INES: Jo tinc un company de feina que està casat amb una russa, a casa seva parlen rus. I ara aquest meu company, que és estonià, ja està parlant malament.

HELE: Sí, és això, que nosaltres mateixos ens estem degenerant, i a més és que som tan pocs, i amb això...

Per tant, en lloc de valorar positivament el contacte lingüístic amb els russòfons i el fet que, per a determinats girs lingüístics, aquests darrers estiguin emprant certes expressions de l'estonià en el seu rus (cosa que Verschik (2007) documenta i valora com a fet positiu en tant que pot ser una via o pont d'accés dels russòfons a l'estonià), aquests informants oferien una visió més aviat negativa de la situació. Hi observem, doncs, una ideologia important de la «llengua correcta» (Cameron, 1995) i de què constitueix aquest tipus de llengua, on la importància rau en el codi escrit (fixem-nos en la queixa de Hele pel que fa al fet que els mateixos estonians ja no volen «ni llegir» en la seva llengua).

Mentrestant, però, els russòfons són de l'opinió que els cal saber parlar estonià per mirar d'accedir a determinats llocs de treball ben qualificats, és a dir, com a vehicle d'ascens social i econòmic. Ho noten sobretot els que viuen a Tallinn, en un context molt més etnolingüísticament heterogeni i on el grau de competitivitat és també més alt. Per exemple, Yevgeni, un jove de vint-i-quatre anys i tècnic d'una oficina, ho comentava de la manera següent:

EXEMPLE 9

És important parlar estonià a Estònia.

JSC: Ты думаешь, что это важно - хорошо говорить по-эстонски?

YEVGENI: В Эстонии? Да, я думаю это важно. Сложно найти хорошую работу без этого, но это просто, если не говоришь на языке, на котором большинство говорят. Я это лично знаю, что если эстонский хорошо знаешь, у тебя больше хороших возможностей. И возможности, и круг общения расширяются, много много очень плюсов.

JSC: Creus que és important parlar bé estonià?

YEVGENI: A Estònia? Jo crec que és important. És difícil trobar una bona feina sense parlar-lo, però és simplement sempre així, si un no parla la llengua que parla la majoria. Ho sé per pròpia experiència, que si parles bé estonià, tens moltes més bones oportunitats. Les oportunitats d'establir relacions s'amplien, tens molts, molts més punts a favor.

Per tant, de mica en mica l'estonià ha anat guanyant pes específic com a llengua útil des d'un punt de vista instrumental, fet que també concorda amb el renovat valor de les llengües en el món contemporani com a objectes amb valor de mercat (Heller, 2003), com ja esmentàvem més amunt. De fet, aquest és un element que pot conduir Estònia a una situació lingüísticament paradoxal en la qual els joves russòfons que aprenguin bé o molt bé l'estonià aniran adquirint un capital lingüístic, econòmic i cultural més gran que els contemporanis de la seva generació estonians, ja que el rus seguirà tenint un grau d'atracció important. Alguns estudis (Vihalemm, Masso i Vihalemm, 2004) indiquen que els joves russòfons estarien ja aprenent bé o molt bé estonià i anglès, i a vegades encara alguna altra llengua estrangera, a més a més de la seva L1, el rus. Per contra, els joves estonians tendeixen a no aprendre rus a l'escola, encara que l'hi estudiïn uns quants anys. Aquest és un patró de l'evolució del repertori lin-

güístic dels dos grups ètnics en contacte a Estònia que trenca amb el de les generacions més grans, en què els russòfons tendien a ser més aviat monolingües en rus i els estonians eren bilingües en estonià i rus. Tres de les nostres informants joves a qui vam poder entrevistar, estudiants universitàries de vint-i-dos anys (Elena i Masha) i de vint-i-quatre anys (Alina), comentaven aquest tema en els termes següents:

EXEMPLE 10

La percepció de la importància de saber com més llengües millor.

ELENA: Я, например, работала в отеле, когда видят, что говорю по-русски, то меня сразу берут на работу, много людей приезжают из России, много туристов. Умные люди, они понимают, что это нужный язык. Это показывает, что это надо для бизнеса, для цели.

JSC: То есть пока ещё мало эстонцев, кто считает, что русский язык - нужен?

ALINA: Будем надеяться, что их больше.

MASHA: Нет, правильно, я думаю, что молодёжь, они уже понимают это.

ELENA: Jo, per exemple, vaig treballar en un hotel. Quan van veure que parlava rus, em van contractar de seguida. Hi ha molta gent que ve de Rússia, molts turistes. Les persones intel·ligents entenen que és una llengua necessària. Això demostra que és necessària per als negocis, per als objectius.

JSC: Creieu que encara hi ha pocs estonians que pensen que el rus és necessari?

ALINA: Esperem que cada vegada n'hi hagi més.

MASHA: No, però és veritat, jo crec que els joves ja ho entenen, això.

Aquest és un element del qual ja s'havia fet ressò algun expert al tombant de segle (Järve, 2002) i que va prenent cos. Més recentment, altres autors han comentat el fet que hi pot estar havent un cert ressorgiment del rus a l'àrea del Bàltic, atès que és encara una llengua força ben coneguda per la majoria dels habitants, sobretot d'Estònia i Letònia, i que el paper de Rússia com a potència econòmica i política creixent en el món contemporani fa mantenir o augmentar l'interès pel rus. Com a conseqüència, «many young Estonians who graduate from secondary school with a rather poor command of Russian regret this later on, as they discover that a good command of Russian is an advantage in the labor market» (Siiner i Vihalemm, 2011: 136).

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

En vista del marc teòric proposat, observem que les dues *llengües mitjanes* aquí analitzades, el català i l'estonià, són positivament valorades pels qui no les tenen com a L1 especialment en el pla instrumental, en tant que són útils per trobar una bona feina o per ascendir laboralment i social. Per tant, postulem que les ideologies lingüístiques de la *modernitat tardana* (*late modernity*) poden modificar determinats contextos sociolingüístics en els quals llengües que *a priori* semblarien poc atractives per la

seva poca utilitat pràctica en el *món globalitzat* acabin essent valorades en positiu precisament des d'un punt de vista instrumental. En contextos on la competitivitat és cada vegada més elevada, és evident que el qui posseeixi un bon domini de més llengües estarà en una posició comparativament millor situada que no pas qui no tingui aquestes mateixes capacitats. Fixem-nos que, tant Carmelo com Yevgeni (exemples 1 i 9 respectivament) responen dient que és en el context laboral on val la pena saber parlar català, el primer, o estonià, el segon. En la pregunta no se'ls induïa a respondre en cap context concret: només els demanàvem si creien que era important parlar la *llengua mitjana* de cada entorn, i ells van decidir emmarcar la seva resposta en el mateix sentit, el del món laboral. Com diu Carmelo, encara que després durant la resta del dia no el facis servir gens, a la feina sí que val la pena saber català.

Per tant, el fet que les dues llengües siguin vistes com a motors d'ascens social ha de tenir per força una repercussió positiva pel que fa al grau d'atracció que aquestes llengües puguin exercir sobre els parlants d'altres llengües en contacte amb aquestes en els seus contextos respectius. Alhora, és interessant notar també la diferència en els constructes ideològics mitjançant els quals els parlants de català i els d'estonià com a L1 valoren la seva llengua. Les dades que hem pogut aportar indicarien que la ideologia de l'autenticitat és viva o molt viva entre els parlants d'estonià, mentre que no tant entre els catalanoparlants d'origen. El fet que aquesta ideologia hagi anat perdent pes en el cas català concorda amb el que altres investigacions etnogràfiques han anat trobant sobre aquest tema (entre d'altres, vegeu Boix, 1993, Pujolar *et al.*, 2010, i Woolard, 2011). Cal destacar que aquesta és probablement una evolució de la situació que entraria dintre del que es podria esperar, en tant que bona part dels parlants de català, especialment de l'àrea metropolitana, l'empren com a L2 i, per tant, els trets fònics «no nadius» de la llengua s'han anat fent cada vegada més audibles i generalitzables. L'estonià, per contra, segueix mostrant encara força senyals de ser una llengua el valor de la qual es vehicula a través del constructe de l'autenticitat, tal com indiquen els extractes de les entrevistes que hem presentat. Això no obstant, la capacitat d'atracció de nous parlants de la llengua és notòria, sobretot en un context com el de Tallinn, i malgrat potser sentir-se insegurs a l'hora de parlar-lo, els russòfons de la ciutat són cada vegada més conscients que l'opció de mantenir-se com a parlants monolingües en rus és més un inconvenient que una altra cosa.

En aquest punt podem deduir que, amb tota probabilitat, el fet que l'estonià gaudeixi de l'estatus d'una llengua d'un estat sobirà, políticament independent, haurà ajudat força a modificar el marc de referència a partir del qual els russòfons del país es construeixen la seva realitat i se la fan significativa. Així, el *canvi d'escala* (*scale shift*), tal com proposa Blommaert (2010), tindria un impacte positiu per a l'estonià, una llengua que des de 1991 és vista com la llengua d'Estònia, fet que de ben segur configura un marc definit dels *horitzons lingüístics* (Mackey, 1994) mentals i físics, és a dir, marcar clarament els límits de fins on podem arribar amb una llengua.

Alhora, és possible que les característiques fonètiques de la llengua i la importància que pugui tenir parlar estonià sense accent, o la legitimitat de parlar-lo amb accent rus, es podrà anar modificant amb el temps, a mesura que cada vegada sigui un

accent més comú de trobar i més audible a Tallinn. En aquest sentit, és bo de veure com hi ha tendències que apunten cap a una certa evolució que indicaria que a poc a poc s'està anant en aquesta direcció. Per exemple, en un dels darrers anuncis d'una cadena de supermercats a Estònia hi apareix una venedora jove que parla estonià amb un marcat accent rus.⁶ La noia hi té una presència i un paper importants en l'anunci, i cal interpretar que ha estat una decisió presa deliberadament el fet que fos ella la que representés l'empresa. Per tant, podem prendre-ho com un indicador de la progressiva percepció positiva de l'estonià amb accent rus. També l'organització no governamental Koos-Vmeste ('junts' en estonià i en rus) demostra que entre els joves, progressivament, les diferències etnolingüístiques poden anar perdent importància. Aquesta organització reuneix joves estonians i russòfons que es troben cada setmana per dur a terme activitats conjuntament, simplement amb l'objectiu de trobar-se amb gent de l'altre grup ètnic i fer coses junts.

Finalment, val la pena repetir que la representativitat de les dades que hem pogut presentar en aquest article és certament reduïda i són poc generalitzables. És per això que bona part de les conclusions a què podem arribar, les quals hem desgranat en aquest apartat, són més aviat hipòtesis temptatives de la direcció cap on creiem que poden anar els contextos analitzats aquí. Això no obstant, també és cert que, sempre que ha estat possible, hem mirat d'establir lligams i relacions amb altres estudis amb els quals poder reforçar les nostres aportacions i, com ja sabem, l'objectiu de les recerques etnogràfiques no ha de ser pas buscar fer generalitzacions de les qüestions analitzades, sinó més aviat mirar d'anar al fons d'aquestes qüestions. Convindrà, doncs, continuar duent a terme més estudis d'aquest tipus tant a Catalunya com a Estònia per seguir mesurant de prop i amb profunditat l'evolució de cada cas i de com els parlants en aquests contextos continuen redefinint i reconfigurant ideològicament i discursiva els valors de les seves llengües en l'era de la globalització. En això, de ben segur que investigacions emmarcades en una perspectiva etnogràfica ens seran d'ajuda.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BAKHTIN, Mikhail M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays*. Traducció de Caryl Emerson i Michael Holquist. Austin; Londres: University of Texas Press.
- BASTARDAS I BOADA, Albert (2007). *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era «glocal»*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. Institut d'Estudis Autònoms.
- (2009). «Vint-i-cinc anys de política i planificació lingüístiques». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 51, p. 125-132.
- BAUMAN, Zygmunt (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity.
- BECK, Ulrich (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Londres: SAGE.
- BLOMMAERT, Jan (2010). *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

6. <http://www.youtube.com/watch?v=V1NIb45fC1s>, consulta: 14 maig 2012.

- BOIX, Emili (1993). *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- BRANCHADELL, Albert (2011). «Assessing language policy. The treatment of Russian in Estonia and Spanish in Catalonia». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 55, p. 123-150.
- CALVET, Louis-Jean (1999). *Pour une écologie des langues du monde*. Paris: Plon.
- CAMERON, Deborah (1995). *Verbal Hygiene*. Londres: Routledge.
- (2000). *Good to Talk?: Living and working in a communication culture*. Londres: SAGE.
- CASTELLS, Manuel (2003). *L'era de la informació. Economia, societat i cultura*. Vol. 1: *La societat xarxa*. Barcelona: UOC.
- DUCHÊNE, Alexandre; HELLER, Monica (ed.) (2011). *Language in late capitalism: Pride and profit*. Londres: Routledge.
- GIDDENS, Anthony (1991). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity.
- HELLER, Monica (2003). «Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity». *Journal of Sociolinguistics*, vol. 7, núm. 4, p. 473-492.
- HULTGREN, Anna Kristina; CAMERON, Deborah (2010a). «Communication skills: a critical view». A: FOREY, Gail; LOCKWOOD, Jane (ed.). *Globalization, communication and the workplace: Talking accross the world*. Londres: Equinox Publishing, p. 41-56.
- (2010b). «How may I help you?: Questions, control and customer care in call centre telephone talk». A: FREED, Alice; EHRLICH, Susan (ed.). *Why do you ask?: The function of questions in institutional discourse*. Oxford; Nova York: Oxford University Press, p. 322-342.
- JÄRVE, Priit (2002). «Two waves of language laws in the Baltic states: changes of rationale?». *Journal of Baltic Studies*, vol. 33, núm. 1, p. 78-110.
- KORTS, Küliki (2009). «Inter-ethnic attitudes and contacts between ethnic groups in Estonia». *Journal of Baltic Studies*, vol. 40, núm. 1, p. 121-137.
- KROSKRITY, Paul V. (2000). «Regimenting languages: language ideological perspectives». A: KROSKRITY, Paul V. (ed.). *Regimes of language: Ideologies, politics, and identities*. Santa Fe, NM: School of American Research Press, p. 1-34.
- LAITIN, David (1992). «Language normalization in Estonia and Catalonia». *Journal of Baltic Studies*, vol. 23, p. 149-166.
- LEWIS, M. Paul (ed.) (2009). *Ethnologue: Languages of the world*. 16a ed. Dallas, TX: SIL International. Disponible en línia a: <www.ethnologue.com> [Consulta: 14 maig 2012].
- MACKEY, William F. (1994). «La ecología de las sociedades plurilingües». A: BASTARDAS I BOADA, Albert; BOIX, Emili (ed.). *¿Un estado, una lengua?: La organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Octaedro, p. 25-54.
- O'ROURKE, Bernadette (2011). *Galician and Irish in the European context: Attitudes towards weak and strong minority languages*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- O'ROURKE, Bernadette; RAMALLO, Fernando (2011). «The native-non-native dichotomy in minority language contexts. Comparisons between Irish and Galician». *Language Problems & Language Planning*, vol. 35, núm. 2, p. 139-159.
- PUJOLAR, Joan (2006). *Language, culture and tourism: Perspectives in Barcelona and Catalonia*. Barcelona: Turisme de Barcelona.
- PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ BALLETBÓ, Isaac; TANYÀ, Roger; FONT, Anna (2010). *Llengua i joves: Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut.
- SIINER, Maarja; VIHALEMM, Triin (2011). «Individual multilingualism in the Baltic states within

- the European context». A: *Estonian human development report 2010/2011: Baltic ways of human development: Twenty years on*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, p. 135-137.
- SKERRETT, Delaney M. (2007). «La represión de las lenguas nacionales bajo el autoritarismo en el siglo XX: los casos de Estonia y Cataluña». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 48, p. 251-311.
- (2010). «Language and authoritarianism in the 20th century: the cases of Estonia and Catalonia». *Estonian Papers in Applied Linguistics = Eesti Rakenduslingviistika Ühingu Aastaraamat*, núm. 6, p. 261-276.
- SOLER-CARBONELL, Josep (2012). «“Llengües mitjanes” i “llengües internacionals” a Catalunya i Estònia en l’era glocal. Una anàlisi comparada de les ideologies lingüístiques dels seus parlants». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 57, p. 207-248.
- STATISTICS ESTONIA (s. a.). Base de dades d’Estònia. Disponible en línia a : <<http://stat.ee>> [Consulta: 14 maig 2012].
- SWAAN, Abram de (2001). *Words of the world: The global language system*. Cambridge: Polity.
- VERSCHIK, Anna (2007). «Multiple language contact in Tallinn: transfer B2 > A1 or B1 > A2?». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 10, núm. 1, p. 80-103.
- VIHALEMM, Triin; MASSO, Anu; VIHALEMM, Peeter (2004). «Eesti kujunev keeleruum». A: KALMUS, Veronika; LAURISTIN, Marju; PRUULMAN-VENGERFELDT, Pille (ed.). *Eesti elavik 21. sajandi algul: Ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Media tulemusest*. Tartu: Tartu University Press, p. 57-73.
- VILA I MORENO, Francesc Xavier; BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç (2012). «Llengües i globalització en el món de la recerca: els coneixements i els usos lingüístics al Parc Científic de Barcelona». *Caplletra*, núm. 52, p. 35-66.
- WOOLARD, Kathryn A. (1998). «Introduction: language ideology as a field of inquiry». A: SCHIEFFELIN, Bambi B.; WOOLARD, Kathryn A.; KROSKRITY, Paul V. (ed.). *Language ideologies: Practice and theory*. Nova York; Oxford: Oxford University Press, p. 3-35.
- (2008). «Language and identity choice in Catalonia: the interplay of contrasting ideologies of linguistic authority». A: SÜSELBECK, Kirsten; MÜHLSCHLEGEL, Ulrike; MASSON, Peter (ed.). *Lengua, nación e identidad: La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*. Frankfurt: Vervuert; Madrid: Iberoamericana, p. 303-323.
- (2011). «Is there linguistic life after high school? Longitudinal cases in the bilingual repertoire in metropolitan Barcelona». *Language in Society*, núm. 40, p. 617-648.